

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی
پایان نامه جهت اخذ دانشنامه کارشناسی ارشد

موضوع :

بررسی روند نابرابری اقتصاد منطقه ای و رابطه آن با مراحل رشد و توسعه در اقتصاد ایران

استاد راهنما: جناب آقای دکتر مجید صباغ کرمانی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر مرتضی قره باغیان

نگارش: عباس شاکری حسین آباد

سال تحصیلی: زمستان ۱۳۷۲

چکیده:

الف: تعریف موضوع تحقیق :

بررسی روند تغییرات نابرابری درآمد و اقتصاد منطقه ای و رابطه آن با مراحل رشد و توسعه در اقتصاد ایران .

بحث نابرابری اقتصاد منطقه ای از موضوعاتی است که اخیراً در فرهنگ اقتصادی مطرح شده است و هنوز در کشور ما جایگاه آن طرح نشده است.

بررسی تحلیلی حاضر درصدد این است که موضوع فوق الذکر را با توجه به امکانات و شرایط موجود در خصوص اقتصاد ایران مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده و روند نابرابری درآمد منطقه ای (بر حسب شاخصهای مدرن اقتصادی) و رابطه آن با مراحل رشد و توسعه در ایران را برآورد و ارزیابی نماید. لذا در فصل اول ابتدا مقدمه ای بر موضوع عنوان شده است. سپس ضرورت لحاظ شرایط اجتماعی اقتصادی در بررسی ها و تحلیلهای کمی اقتصادی خاطرنشان گردیده و بالاخره متدولوژی بررسی های کمی مدل مربوط به موضوع مطرح گردیده است.

ب: فرضیات

در اقتصادهای پیشرفته مدلهای برآورد شده گویای این هستند که نابرابری اقتصاد منطقه ای ابتدا روند صعودی داشته و سپس حالت یکنواخت بخود گرفته و سپس مسیر نزولی پیدا می کند و دلیل این نحوه حرکت نیز در بخش ادبیات موضوع (فصل دوم) توضیح داده شده است. ولی بخاطر دلایلی که در متن تحقیق ارائه گردیده متاسفانه روند توسعه در ایران هویت واقعی خود را بدست نیاورده است و لذا فرضیه فوق مورد تایید واقع نشد. علت و چرایی این پدیده نیز در قسمت نتایج مدل بطور مفصل توضیح داده شده است. در فصل دوم، نظریات مختلف ارائه شده در مورد موضوع بعنوان مروری بر ادبیات و فرهنگ موضوع اقتصاد منطقه ای عنوان گردیده است. در این خصوص نظریه نئوکلاسیکها، پایه صادرات منطقه ای، علیت تجمعی، قطب رشد و بالاخره نظریه موجهای توسعه طرح گردیده است و در مورد رابطه نابرابری اقتصاد منطقه ای و مسئله حمل و نقل نیز بطور ضمنی اشاره هایی صورت گرفته است.

ج: اهمیت و هدف موضوع

این موضوع تا بحال در ایران مورد بررسی واقع نشده است. تحلیل و تعلیل نتایج آن می تواند بعنوان یک ابزار علمی و تجربی مهم در تفسیر و تحلیل و برنامه ریزی اقتصاد کشور در سطح کلان به ماکمک نماید.

علاوه بر این بخاطر علت یابی و تحلیل چرایی تائید نشدن فرضیه مذکور نکات مهمی را در مورد اقتصاد ایران و روند توسعه آن برای ما آشکار می سازد.

ه: روش و مراحل انجام تحقیق

با تهیه سری های زمانی مربوط به متغیرهای مورد نیاز موضوع و با استفاده از تکنیک رگرسیون و ضرائب همبستگی مدل را آزمون نموده ایم.

در فصل سوم اصل موضوع مورد بررسی قرار گرفته است و با استفاده از اعداد و ارقام موجود در مورد هزینه سرانه مناطق شهری و روستایی و ارزشهای افزوده صنعتی مناطق و سرمایه گذاری جدید و سالانه منطقه ای و اشتغال صنعتی و نیز با بکارگیری تکنیک سنجش نابرابری ویلیام سن متغیرهای وابسته مدلهای مربوط به موضوع را محاسبه نموده ایم و سپس هرکدام از شاخص ها را روی دو فرم تابعی خطی و درجه دوم متغیر زمان (بعنوان شاخص توسعه) و نیز روی دو فرم تابعی درجه اول و درجه دوم هزینه سرانه کل مربوط به مناطق شهری و روستائی، متوسط ارزش افزوده صنعتی مناطق، متوسط اشتغال صنعتی مناطق و متوسط سرمایه گذاری مناطق رگرس نموده ایم. بخاطر بروز شوکهای برون زایی چون افزایش قیمت نفت، رخداد تحولات ناشی از پیروزی انقلاب اسلامی و پدیده جنگ تحمیلی ۳ متغیر مجازی به صورت عامل موثر برشیب و عامل موثر بر ضریب ثابت استخدام نموده ایم و بار دیگر معادلات رگرسیونی مدل را با احتساب این متغیرها برآورد نموده ایم. علائم و مقادیر ضرائب و

آماده آزمون مربوط به ضرائب متغیرهای توضیحی و ضریب تعدیل شده خوبی برازش رگرسیون R^2 همگی موید این هستند که رابطه منطقی و معنی داری بین نابرابری اقتصاد و منطقه ای و مراحل رشد و توسعه در اقتصاد ایران وجود ندارد. بلکه تغییرات نابرابری مذکور عمدتاً تحت تاثیر بروز شوکهای برون زای فوق قرار داشته است. برای تایید این برداشت و حصول اطمینان بیشتر ضرائب همبستگی میان رتبه های متغیرهای کلان اقتصادی برای سالهای مختلف را بدست آوردیم که اینها نیز با ارائه روندی نامنظم و نوسانی به عدم وجود ارتباط منطقی میان نابرابری فوق و مراحل رشد و توسعه گواهی داده اند. در پایان هم به تعلیل و تحلیل حصول چنین نتیجه ای پرداخته ایم .

فهرست موضوعات

فصل اول

۱-۱- پیشگفتار و معرفی موضوع تحقیق

مقدمه ای بر ایجاد و شرایط مختلف موضوع

۱-۲- بررسی نابرابری منطقه ای و رابطه آن با مراحل رشد و توسعه

۱-۳- متدلوژی ونحوه کاربرد ابزارهای کمی و تحلیلیها و ابزارهای

اقتصاد سنجی در بررسی مسائل

فصل دوم:

مروری بر ادبیات موضوع

۲-۱- توجیه نظری و تئوریک علت ونحوه افزایش نابرابری منطقه ای

۲-۲- تئوریهای ارائه شده مختلف درمورد نابرابری درآمد منطقه ای

۲-۲-۱- الگوی نئوکلاسیکها

۲-۲-۲- الگوی پایه صادرات منطقه ای

۲-۲-۳- الگوی علیت تجمعی یا انباشت

۲-۲-۴- قطب رشد

۲-۲-۵- الگوی وارونه و نابرابری فزاینده درآمد منطقه ای

۲-۳- فرآیند رشد غیر متوازن منطقه ای

۲-۳-۱- انتقال پذیری عوامل تولید منطقه ای

۲-۳-۲- صرفه جویی های انبوه ناشی از مقیاس

۲-۳-۳- فرایند فزاینده / شتابان

۲-۳-۴- ابداع و نوآوری

۲-۳-۵- تشکیل سرمایه

۲-۳-۶- حمل و نقل

۲-۳-۷- خلاصه ای از رشد نامتوازن منطقه ای

۲-۴- رشد منطقه ای و موجهای توسعه

۲-۴-۱- دوره های اقتصادی

۲-۴-۲- الگوهای موج توسعه

۲-۴-۳- موجهای توسعه و رشد نامتوازن منطقه ای

۲-۵- نتایج ودلالاتهای تحلیل

ضمیمه فصل دوم: (الف)

فصل سوم:

۳-۱- مقایسه درآمد و هزینه منطقه ای

۳-۲- روش و چارچوب تحلیل

۳-۳- نواقص ومحدودیتهای آماری وعلاج آنها

۳-۴- تعاریف وتوصیف متغیرها

۳-۵- برآورد و برازش معادلات رگرسیون مربوط به مدل سنجش

نابرابری درآمد منطقه ای

۳-۶- نتایج

۳-۷- بررسی علیت وجود ارتباط میان روند نابرابری و مراحل توسعه

در کشورهای پیشرفته و عدم وجود چنین ارتباطی درکشور ما

۳-۷-۱- عدم وجود زمینه فرهنگی لازم و متناسب با فرایند توسعه

۳-۷-۲- فقدان نظام آموزشی متناسب با اهداف توسعه جامعه

۳-۷-۳- عدم وجود هماهنگی بین بخشهای مختلف اقتصادی

۳-۷-۴- تک پایه بودن اقتصاد و وابستگی به درآمد حاصل از صدور نفت

۳-۷-۵- مشکل جمعیت و مهاجرت ها

۳-۷-۶- مشکل وجود نابرابری های فزاینده درآمد شخصی

(مقایسه روند نابرابری منطقه ای و روند نابرابری درآمد

شخصی در ایران)

ضمیمه (الف) جدول داده های جمعیت , هزینه سرانه شهری و روستایی ,

سرمایه گذاری جدید , اشتغال صنعتی و ارزش افزوده صنعتی

مناطق مختلف کشور

ضمیمه (ب) جداول رتبه ها و ضرائب همبستگی آنها

ضمیمه (ج) خروجی های کامپیوتر مربوط به ۵۶ معادله

ضمیمه (د) جداول مربوط به شاخصهای نابرابری درآمد شخصی